

15. Райская Н. Н. Кластерный анализ регионов России по уровню инвестиционного потенциала / Н. Н. Райская, Я. В. Сергиенко, А. А. Френкель // Вопросы статистики. – 2007. – № 5. – С. 3–9.
16. Рибальченко Л. В. Регіональний аспект діяльності страхових компаній України / Л. В. Рибальченко, О. А. Рядно // Вісник ДДФА: Економічні науки. – 2012. – № 1 (27). – С. 174–189.
17. Рядно О. А. Дослідження структури та динаміки диференціації соціально-економічного розвитку регіонів України на основі кластерного аналізу / О. А. Рядно, О. В. Беркут // Економічний вісник Донбасу. – 2016. – № 1 (43). – С. 60–67.
18. Brauksa I. Use of Cluster Analysis in Exploring Economic Indicator Differences among Regions: The Case of Latvia / I. Brauksa // Journal of Economics, Business and Management. – Vol. 1. – № 1. – February 2013.
19. Rován J. Socio-economic Differences among Slovenian Municipalities: A Cluster Analysis Approach / Rován J., Sambt J. // Development in Applied Statistics: Ferligoj, A. and Mrvar A., eds. – P. 265–278.

УДК 330.101.54:658

В. Ю. Петруня, кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту ЗЕД
Університету митної справи та фінансів

МАКРОЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА ЯК ФАКТОР СЕРЕДОВИЩА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто питання макроекономічної динаміки як фактори середовища діяльності підприємств. Макроекономічну динаміку проаналізовано в двох аспектах: фактичний стан та очікування економічних суб'єктів. Досліджено відповідні механізми впливу фактичного стану та очікувань щодо макроекономічної динаміки на середовище діяльності підприємств.

Ключові слова: макроекономічна динаміка; управління; зовнішнє середовище; підприємство; держава.

The article deals with the dynamics of macroeconomic factors like environment of enterprises. The macroeconomic dynamics has been analyzed in two ways: the actual situation and the expectations of economic agents.

Actual macroeconomic condition (orientation) can be characterized by parameters elements such as growth, stagnation and crisis. Except this focus the are also such important macroeconomic dynamics of the following characteristics as the rate of economic growth (decline), the duration of the macroeconomic situation, "current position" of the national economy within a certain macroeconomic situation (phase), the quality of economic growth.

© **В. Ю. Петруня, 2016**

Waiting for the enterprises on macroeconomic dynamics are based on some analytical work. The result of it is the estimate and the construction of plans. The estimate of macroeconomic dynamics is related to the possible market dynamics and its capacity. With the estimate of market size follows the market share of the enterprise, its potential income.

Expectations in macroeconomic dynamics households are not based on a special analytical work. The expectations are formed primarily under influence of two sources: the media and informal information.

As a result, the impact of macroeconomic dynamics to an environment of enterprises is detected through changing the capacity of a market, inter-markets changes and in-market (inter-segment) changes.

Key words: macroeconomic dynamics; management; external environment; enterprise; state.

Постановка проблеми. Зовнішнє середовище – пріоритетний об’єкт аналізу управлінців будь-якої організації, і насамперед комерційної. Зовнішнє середовище одночасно є:

- а) “полем” діяльності організації;
- б) місцем пошуку організацією конкурентних шансів (переваг);
- в) місцем виникнення та дії загроз для організації.

У формуванні зовнішнього середовища беруть участь ряд суб’єктів, також його формує певна сукупність факторів. Держава виступає водночас суб’єктом-регулятором і суб’єктом-“конструктором” певних факторів середовища діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економісти чимало дискутують з приводу ролі держави в сучасній економіці, зокрема щодо масштабів впливу держави, співвідношення ринкового та державного регулювання, масштабів державної власності, функцій держави тощо. Цими проблемами переймалися багато авторів – А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. М. Кейнс, М. Фрідмен, Дж. Стігліц, Й. Шумпетер, Р. Харрод та інші, серед сучасних українських дослідників можна назвати таких науковців, як В. Базилевич, В. Білоцерковець, В. Геєць, А. Гриценко, Г. Глуха, О. Завгородня, А. Задоя, М. Зверяков, О. Івашина, Г. Пилипенко, Ю. Пилипенко, В. Тарасевич, Л. Шинкарук та ін.

Очевидно, що вплив держави на зовнішнє середовище діяльності підприємств залишається значущим, тому поглиблення досліджень ролі окремих компонентів цього впливу, наслідків їх дії у межах певного історичного простору потребують постійної наукової уваги.

Мета статті – виділення макроекономічної динаміки як складової в зовнішньому середовищі діяльності підприємств, визначення напрямів її впливу на середовище та, відповідно, на управлінські рішення на рівні підприємств.

Виклад основного матеріалу. Зовнішнє середовище діяльності підприємств може розглядатись як суб’єктно-факторне середовище, його суб’єктні домінанти для підприємства – це споживачі та конкуренти. Перші – постачальники грошей для підприємств-суб’єктів пропозиції товарів, другі – суб’єкти, які є суперниками в боротьбі за обмежені грошові витрати споживачів. Залежно від конкретного ринку формуються ті або інші специфічні особливості оцінювання пріоритетів у зовнішньому середовищі.

До суб'єктів умовного “другого кола” зовнішнього середовища необхідно насамперед віднести державу. Тут ми розглядаємо державу в ролі суб'єкта регулювання економічної діяльності – дуже впливового та важливого для всіх підприємств. Держава перебуває у так званому макросередовищі діяльності підприємств.

Держава – суб'єктно-факторний компонент зовнішнього середовища діяльності підприємств. Регуляторна діяльність є прямою суб'єктною діяльністю. Водночас вона позначається практично на всіх факторних компонентах середовища: макроекономічних, техніко-технологічних, освітньо-культурних, природно-ресурсних тощо. Ступінь, сила впливу варіюється щодо економічних процесів у цілому (політико-економічна ситуація, традиції країни тощо) та окремо взятих факторів зовнішнього середовища діяльності підприємств.

Основні макроекономічні фактори зовнішнього середовища можуть бути визначені як макроекономічна динаміка, рівень інфляції, курс валюти та рівень зайнятості. Кожен із них так чи інакше впливає на діяльність підприємств, на їх поточні та перспективні плани, на вибір стратегічних рішень управлінців.

Макроекономічна динаміка визначається змінами в часі валового внутрішнього продукту. На рис. 1 відображено динаміку цього показника в Україні за період 2010–2015 рр.

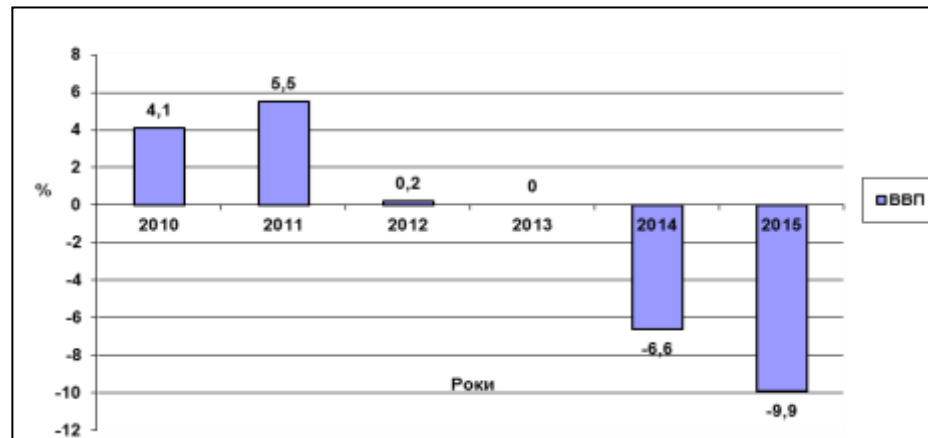

Рис. 1. Динаміка реального ВВП України за 2010–2015 рр.
(розраховано за [1])

В аналізі макроекономічної динаміки в контексті впливу на середовище та діяльність підприємств можна виділити два аспекти: перший – фактична макроекономічна динаміка, другий – очікувана макроекономічна динаміка (рис. 2).

Фактична макроекономічна динаміка може характеризуватися одним із трьох напрямів (станів): економічне зростання, стагнація, криза.

Зрозуміло, що зазначені стани характеризують різну спрямованість макроекономічної динаміки або її, як правило, короткотермінову статистику (стан стагнації).

Крім спрямованості, важливе значення мають також такі характеристики макроекономічної динаміки:

- темп економічного зростання (спаду);
- тривалість відповідного макроекономічного стану;
- “поточна позиція” національної економіки в рамках певного макроекономічного стану (фази);
- якість економічного зростання.

Очікування щодо макроекономічної динаміки. Як відомо, фактор очікувань економічних суб’єктів є важливою детермінантою їх економічної поведінки. Очікування формують певний план дій на майбутнє, певне його бачення. Вважаємо за доцільне виділити дві групи суб’єктів у контексті розгляду очікувань щодо макроекономічної динаміки: підприємства та домашні господарства. Для кожної з цих груп характерні свої механізми формування очікувань.

Підприємства. Залежно від розміру та масштабів діяльності, кваліфікаційного кадрового потенціалу підприємства, а також деяких інших особливостей, його менеджери виконують певний обсяг аналітичної роботи. Остання включає й аналіз макроекономічної динаміки. Найголовнішим підсумком аналітичної роботи щодо макроекономічної динаміки має бути розробка прогнозу на певний період часу. Найімовірніше, аналітики та менеджери підприємств використовують не власний прогноз макроекономічної динаміки, а запозичені розробки. В такому випадку вони будуть спиратися на результати аналітично-прогнозної діяльності національних урядових інститутів, міжнародних організацій (наприклад, МВФ), інших авторитетних організацій та установ. Зазначимо, що Державна служба статистики України збирає дані щодо очікувань підприємств (за певними галузями економіки – промисловість, сільське господарство тощо).

Прогноз макроекономічної динаміки важливий для підприємства, тому що, як правило, до нього прив’язують можливу динаміку того ринку, на якому працює підприємство, а саме такий його узагальнювальний показник, як місткість ринку. На рис. 3 показано приклад подібної аналітичної роботи менеджерів однієї з торговельних мереж в Україні.

З прогнозу місткості ринку витікає прогноз ринкової частки підприємства й, відповідно, можливих загальних його доходів. Виходячи з цього, аналізується можлива собівартість, рентабельність та деякі інші параметри діяльності. Після відповідного аналізу формуються висновки та пропозиції: що потрібно зробити в майбутньому періоді. Вся ця робота в цілому – основа створення відповідних планів діяльності підприємств, як стратегічних, так і тактичних.

Ситуація щодо очікувань у сфері макроекономічної динаміки *домашніх господарств* є дещо іншою. Ці очікування практично не базуються на спеціальній аналітичній роботі. Очікування формуються, на нашу думку, насамперед під впливом двох джерел:

- а) засобів масової інформації;
- б) неформальної інформації (“коло спілкування” – близькі, знайомі, колеги тощо).

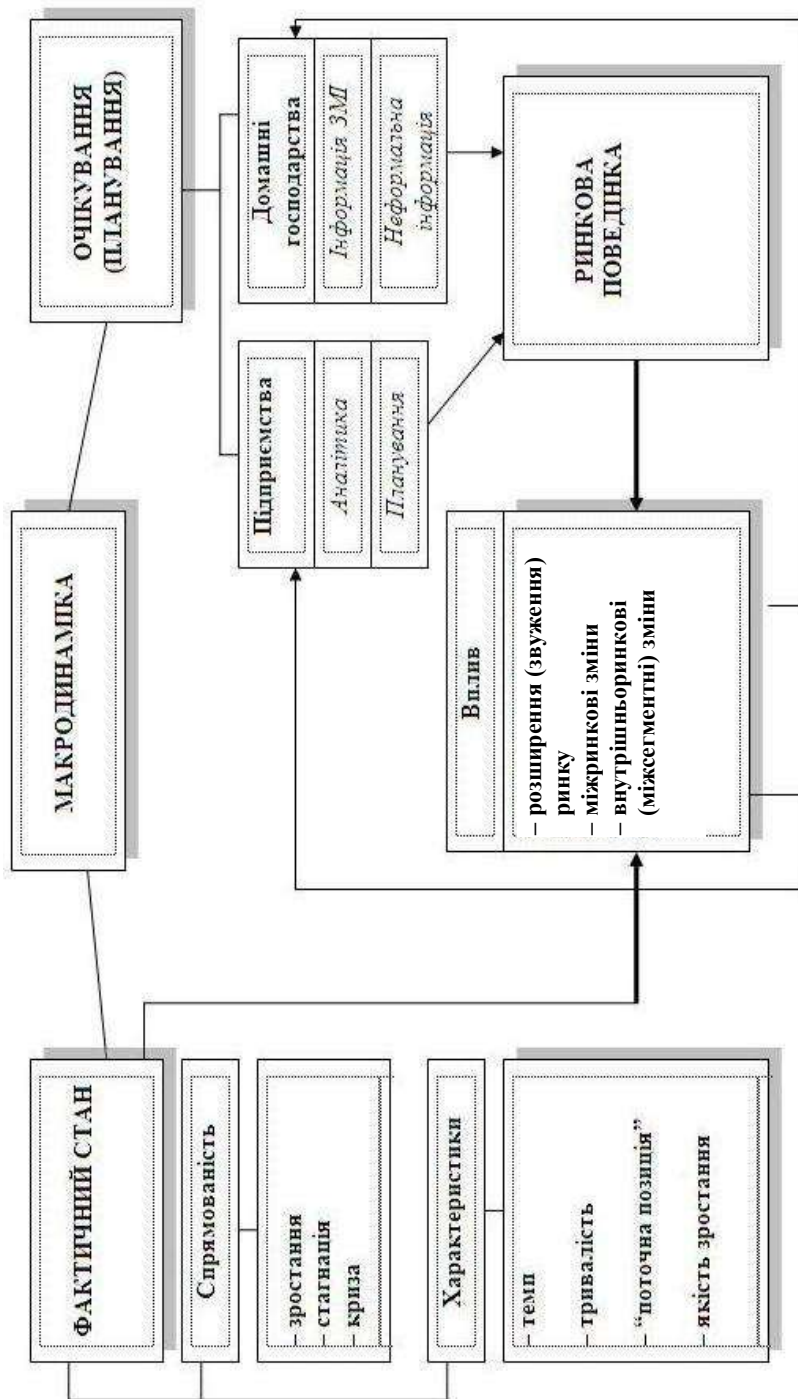

Рис. 2. Вплив макроекономічної динаміки на зовнішнє середовище діяльності підприємств

Рис. 3. Приклад прогнозування динаміки ринку побутової електроніки менеджерами торговельної мережі

Не можна не зазначити й наявність певної різниці щодо формування очікувань у чоловіків і жінок, представників різних соціальних груп тощо. Такі особливості механізму інформаційного забезпечення призводять до наявності потужної емоційної складової, випадковостей та появи інших подібних компонентів.

Далі розглянемо вплив фактичного стану макроекономічної динаміки й очікувань підприємств та домашніх господарств щодо макроекономічної динаміки на стан зовнішнього (ринкового) середовища. Наслідками впливу може бути таке:

Розширення (звуження) ринку. Показник, який доцільно використати для виміру даного процесу, – місткість ринку. Зростання валового внутрішнього продукту не передбачає автоматичного зростання місткості всіх ринків. Але загальним трендом буде ринкове зростання. Загальне економічне зростання концентрує в собі позитивні параметри багатьох економічних процесів. Зокрема, це може бути зростання доходів підприємств і домашніх господарств, рівня зайнятості населення тощо. Кризові макроекономічні явища провокують появу протилежних за спрямованістю процесів. Позитивні макроекономічні очікування підштовхують процеси кредитування, збільшення поточних витрат, зокрема домашніх господарств. Негативні макроекономічні очікування – це фактор скорочення поточних витрат, обмеження попиту на кредити, підвищення уваги, особливо з боку домашніх господарств, до збереження “резервних фондів” тощо.

Міжринкові зміни – другий можливий наслідок дії макроекономічної динаміки на зовнішнє (ринкове) середовище діяльності підприємств. Не існує ситуації, за якої залежно від стану макроекономічної динаміки відбуваються однакові зміни на всіх ринках. В умовах загального економічного зростання може спостерігатися й негативний тренд на окремих ринках. На нашу думку, тут важливого значення набуває фактор якості (особливостей) економічного зростання. За активізації інноваційних про-

цесів в окремих галузях вони будуть лідерами в ринковій динаміці. І навпаки, інноваційно ослаблені галузі матимуть проблеми щодо ринкової динаміки. Очевидно, що загальна економічна криза по-різному позначається на окремих галузях (ринках). Таким чином, з різною інтенсивністю практично постійно відбуваються певні міжринкові зміни. Різні ринкові тренди спонукають управлінців підприємств уважно розглядати питання стратегії діяльності, можливо, вносити відповідні корективи в стратегічне бачення та плани. При цьому важливо підкреслити, що особливості макроекономічної динаміки – далеко не єдиний фактор, що впливає на міжринкові співвідношення, на порівняльну динаміку місткості різних ринків (галузей).

Внутрішньоринкові (міжсегментні) зміни. Ринковий сегмент, як відомо, – це певна група споживачів, які мають схожі підходи до задоволення своїх потреб і схильні до схожого сприйняття певних маркетингових інструментів [2]. Місткість сегментів ринку коливається під впливом відповідних змін у попиті. Макроекономічна динаміка як за фактом, так і за очікуваннями впливає на стан попиту. Добре відомо, наприклад, що в умовах економічної кризи, особливо якщо вона має довготривалий характер, відбуваються помітні міжсегментні зміни, коли зростає кількість споживачів, орієнтованих на так звані бюджетні товари, що призводить до активізації бюджетного сегмента та зменшення місткості середнього сегмента. Абсолютно протилежні процеси можуть спостерігатися в умовах тривалого економічного зростання. Це важливі моменти, які коригують зовнішнє (ринкове) середовище діяльності підприємств і потребують від своїх менеджерів уважної аналітичної роботи та прийняття своєчасних управлінських рішень насамперед стратегічного характеру.

Держава, як ми раніше зазначали, є суб'єктно-факторним компонентом зовнішнього середовища діяльності підприємств. Вона може певним чином впливати на макроекономічну динаміку через податково-бюджетну, інноваційно-інвестиційну, зовнішньоекономічну політику. Треба також зважати й на процеси глобалізації, їх вплив на національні економіки, середовище діяльності підприємств [3]. Найвищий рівень аналітичної роботи досягається в компаніях лише тоді, коли аналітики та менеджери беруться за системне оцінювання всіх факторів, здатних ушпинити на макроекономічну динаміку, в тому числі на оцінювання можливих наслідків діяльності держави як регулятора економічних процесів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розробка ефективної ринкової стратегії підприємства передбачає проведення якісного управлінського аналізу ринкової ситуації – відповідної оцінки зовнішнього середовища діяльності підприємства. Макроекономічна динаміка є одним із важливих компонентів середовища. Під час її аналізу доцільно виділити два аспекти: фактичний стан (тренд) та очікування економічних суб'єктів щодо макроекономічних змін. Механізм формування очікувань у підприємств і домашніх господарств має свої суттєві відмінності. Провідне місце у формуванні очікувань підприємств посідає аналітична робота та планування. Щодо домашніх господарств, то тут механізм переважно формується через отримання й використання так званої неформальної інформації. Підсумковий вплив макроекономічної динаміки на зовнішнє середовище діяльності підприємств виражається через зміни місткості ринків, а також міжринкові (міжгалузеві) та внутрішньоринкові (міжсегментні) зміни.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Петруня Ю. Є. Маркетинг : навчальний посібник / Ю. Є. Петруня, В. Ю. Петруня. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – Дніпропетровськ : Університет митної справи та фінансів, 2016. – С. 89.
3. Петруня В. Ю. Глобалізаційні процеси та регулювання маркетингового середовища підприємств / В. Ю. Петруня // Академічний огляд. – 2015. – № 2. – С. 105–110.